

Katarzyna Witulska

Praca z dziećmi upośledzonymi umysłowo i ich funkcje społeczne

Upośledzenie określa utratę lub ograniczenie możliwości pełnego uczestnictwa danej osoby w życiu społecznym. Pojęcie to wskazuje na określony rodzaj relacji, jaki powstaje pomiędzy osobą niepełnosprawną a jej środowiskiem. Upośledzenie w preferowanej obecnie orientacji psychospołecznej jest przede wszystkim faktem społeczno-kulturowym, w którym najbardziej istotne dla jego rozpoznania są zachowania społeczne odbiegające od normy kulturowej, określane też jako niekompetentne.

Upośledzenie jest także pojęciem przeważnie kojarzącym się negatywnie, wskazujące na pewien brak, niedostatek i ujmę. Upośledzenie umysłowe jest najliczniejszą przyczyną niepełnosprawności wśród dzieci i młodzieży. Obejmuje ono 60-70 % ogółu niepełnosprawnych w Polsce. W upośledzeniu umysłowym można wyróżnić trzy składniki: organiczny, psychologiczny i społeczny. Każdy z nich dotyczy nieco innego aspektu upośledzenia: składnik organiczny- zaburzeń uszkodzeń w budowie i fizjologii układu nerwowego, składnik psychologiczny- obniżenia sprawności intelektualnej i jego różnych konsekwencji dla psychicznego funkcjonowania jednostki.

W piśmiennictwie amerykańskim upośledzenie umysłowe określane jest jako opóźnienie zdolności przystosowania społecznego. Upośledzenia umysłowego nie można rozpatrywać jako jednoznacznej postaci odchylenia od normy, gdyż różna jest etiologia i bardzo zróżnicowana fenomenologia; różne są także kryteria oceny upośledzonych umysłowo z punktu widzenia ich możliwości przystosowania społecznego. Stąd słuszne jest stwierdzenie, że pojęcie niedorozwoju umysłowego jest zakreślone nie tylko determinantami biologicznymi czy psychologicznymi, ale również warunkami społecznymi, w których żyje człowiek.

1. Kryteria i klasyfikacja upośledzenia umysłowego

Obecnie upośledzenie umysłowe rozpoznaje się według następujących kryteriów:

- kryterium psychologiczne,
- kryterium ewolucyjne,
- kryterium społeczne,
- kryterium pedagogiczne,
- kryterium lekarskie.

W kryterium psychologicznym uwzględnia się całą osobowość człowieka. Bada się główne procesy regulacji do których zalicza się procesy orientacyjno-poznawcze, intelektualne, emocjonalne, motywacyjne, mechanizmy kontroli oraz procesy wykonawcze. Zwraca się również uwagę na ważne społeczne cechy osobowości. Wnikliwe badania pozwalają na stwierdzenie czy u danej osoby są istotne odchylenia od normy w zakresie wymienionych procesów regulacji. Badania te pozwalają na odróżnienie upośledzenia ogólnego poziomu intelektualnego od deficytów parcjalnych.

Kryterium ewolucyjne polega na tym, że badacz porównuje poziom rozwoju czynności orientacyjno- poznawczych, intelektualnych, motywacyjnych, wykonawczych, emocjonalnych, poziom rozwoju mowy, rozwoju motorycznego badanego dziecka. Realizację tego kryterium umożliwiają techniki, które pozwalają na obliczenie wieku rozwoju poszczególnej procesów.

Niektóre techniki pozwalają na określenie wieku rozwoju percepcji wzrokowej, słuchowej, pamięci świeżej, trwałej, mechanicznej, logicznej pamięci słów, zdań, tekstów, figur geometrycznych, mowy czynnej, rozumienia mowy, rozwiązywania problemów, wnioskowania itp.

W kryterium społecznym bierze się pod uwagę zaradność ogólną jednostki, jej niezależność, samodzielność, uspołecznienie, odpowiedzialność. Kryterium to uwzględnia zdolność radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych i społecznych, stosownie do wieku życia i środowiska społecznego, z którego pochodzi badana jednostka.

Kryterium pedagogiczne uwzględnia:

- zasób wiadomości i umiejętności przewidzianych programem nauczania przedszkolnego i szkolnego, w tym umiejętność rysowania, malowania, lepienia, liczenia, czytania, pisania itp.
- rodzaj i stopień trudności w nauce przedszkolnej i szkolnej,
- tempo uczenia się, tempo nabywania wiadomości i umiejętności przedszkolnych i szkolnych. Tempo to jest różne u jednostek o różnym stopniu upośledzenia umysłowego.

Realizację tego kryterium umożliwia:

- wnikliwa analiza tempa nabywania umiejętności i wiadomości przez dziecko w toku jego nauczania przedszkolnego i szkolnego,
- pomiar zasobu umiejętności i wiadomości dziecka przy zastosowaniu trafnych testów osiągnięć szkolnych,
- pomiar tempa uczenia się przy zastosowaniu testów.

W kryterium lekarskim bierze się pod uwagę całokształt badań lekarskich, a w tym:

- wyniki badań somatycznych, cechy somatyczne są charakterystyczne dla choroby Aperta, stwardnienia guzkowego, niedoczynności tarczycy, zespołu Downa, zespołu miauczenia kota,
- wyniki badań neurologicznych, okulistycznych, psychiatrycznych, itp.
- wyniki badań biochemicznych,
- wyniki badań elektroencefalograficznych,
- wyniki badań cytogenetycznych ujawniające zespół Downa, Patau, Edwardsa.

Podczas pełnych badań psychologiczno- pedagogiczno- lekarsko-klinicznych dziecka podejrzanego o upośledzenie umysłowe należy uwzględnić wszystkie wymienione kryteria.

Klasyfikacja upośledzenia umysłowego

Zagadnienia klasyfikacji upośledzeń umysłowych jest problemem złożonym. Wymienione kryteria wpływają na różnorodność klasyfikacji.

W kryterium pedagogicznym bierze się pod uwagę możliwości wychowania i nauczania dzieci upośledzonych umysłowo. Dzieli się je na cztery grupy:

1. Dzieci niewychowalne.
2. Dzieci prawie nie wychowalne.
3. Dzieci wychowalne, ale niewyuczalne.
4. Dzieci wyuczalne.

Najbardziej znana jest klasyfikacja psychologiczna, która uwzględnia pomiar stopnia rozwoju intelektualnego. Iloraz inteligencji według kryterium psychologicznego stanowi znaczący wskaźnik upośledzenia umysłowego.

Tradycyjna klasyfikacja wyróżnia trzy stopnie upośledzenia umysłowego:

1. Debilizm, najlżejszy stopień upośledzenia I.I 50-69,
2. Imbecylizm, średni stopień upośledzenia I.I 20-49,
3. Idiocyzm, najpoważniejszy stopień upośledzenia I.I 0-19.

Inne kryteria ocen poszczególnych stopni niedorozwoju umysłowego stanowiły:

- badania zasobu słownego (brak jest mowy w trzecim stopniu, w drugim stopniu bywa mętna, zniekształcona, a w pierwszym stopniu na ogół normalna, choć skąpa).
- obserwacja ewolucji rozwoju oparta jest na porównywaniu poziomu inteligencji dziecka upośledzonego umysłowo z inteligencją dziecka normalnego,
- badania wyników w nauce szkolnej.

Z powyższą klasyfikacją wiązało się wiele niekorzystnych postaw i urazów w stosunku do dziecka. Podział ten zastąpiła czterostopniowa klasyfikacja. Została ona zaproponowana w 1959 roku przez Amerykańskie Towarzystwo do Spraw Upośledzeń Umysłowych.

Klasyfikacja upośledzenia umysłowego:

1. Pogranicze upośledzenia umysłowego I.I 68-83,
2. Upośledzenie umysłowe lekkie I.I 52-67,
3. Upośledzenie umysłowe umiarkowane I.I 36-51,
4. Upośledzenie umysłowe znaczne I.I 20-35,
5. Upośledzenie umysłowe głębokie I.I 0-19.

Podstawą powyższej klasyfikacji jest skala o średnicy 100 i odchyleniu standardowym 16. Nowa klasyfikacja spowodowała korektę poglądów na zadania i organizację szkół specjalnych dla dzieci upośledzonych umysłowo. Stanowi ona podstawę planowania społecznego, nie może jednak ona przesądzać o potrzebach w zakresie usprawniania dziecka.

Wyróżnia się cztery grupy upośledzenia umysłowego odzwierciedlające stopień obniżenia sprawności intelektualnej: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki. Iloraz inteligencji jest wykorzystany jako pomoc w rozróżnianiu tych stopni.

Klasyfikacja upośledzenia umysłowego wg DSM III-R:

1. Lekki I.I 50-55 do ok. 70.
2. Umiarkowany I.I 35-40 do 50-55.
3. Znaczny I.I 20-25 do 35-40.
4. Głęboki poniżej I.I 20 lub 25.

Należy podkreślić, że przedstawione systemy klasyfikacji upośledzenia umysłowego są doskonałe, uzupełniane i modyfikowane zgodnie z obowiązującymi kryteriami.

Etiologia upośledzenia umysłowego.

Przyczyny upośledzenia umysłowego nie zawsze są znane. Nieznane są również przyczyny niektórych chorób i zespołów powodujących powstanie upośledzenia umysłowego. Jednak szybki postęp medycyny i nauk przyczynia się do coraz dokładniejszego wyjaśnienia i określenia czynników powodujących niedorozwój umysłowy. Ma to duże znaczenie nie tylko dla profilaktyki, ale także dla leczenia i rewitalizacji.

Etiologia przyczyn upośledzenia umysłowego jest różna. Najczęściej wyróżnia się ją od okresu wystąpienia: przed urodzeniem, w okresie porodowym, po urodzeniu.

1. Przyczyny prenatalne:
 - a. wiek matki – niedostateczna dojrzałość biologiczna bardzo młodych matek lub wyczerpanie generatywnych sił matek starszych,
 - b. ekromesomopatie- znanych jest wiele zaburzeń chromosomalnych, które prawie zawsze powodują wystąpienie niedorozwoju intelektualnego,
 - c. niedotlenienie- np. przy krwawieniach we wczesnym okresie ciąży, przy niektórych schorzeniach matki, napadach epileptycznych,
 - d. uszkodzenia chemiczne, mechaniczne występują na skutek używania i nadużywania leków, wstrząsów, zbyt częstych prześwietleń promieniami roentgena,
 - e. choroby infekcyjne matki- np. różyczka. Istnieje także zagrożenie rozwoju płodu przez inne choroby infekcyjne, np. grypę wirusową w pierwszych miesiącach ciąży,
 - f. zaburzenia metabolizmu mogą przejawiać się w zaburzeniach przemiany tłuszczu, białka i węglowodanów.

2. Uszkodzenia prenatalne mają najczęściej charakter uszkodzeń mechanicznych i niedotlenienia. Najbardziej zagrożone są dzieci urodzone przedwcześnie.
3. Uszkodzenia postnatalne mają różne przyczyny: urazy fizyczne, choroby mózgu, zaburzenia metabolizmu, szczególnie w pierwszym okresie życia dziecka, niekorzystne warunki psychospołeczne wpływające hamująco na rozwój psychiczny.

Obok tych, dobrze znanych przyczyn upośledzenia umysłowego, istnieją przypadki, których nie można wyjaśnić przyczynami biologicznymi, klinicznymi, lub genetycznymi.

Nie można też ustalić, czy u dzieci pochodzących z rodzin, w których stwierdzono upośledzenie, nie istnieją przyczyny genetyczne lub nieznanne anomalie w zakresie przemiany materii.

Jednostki upośledzone umysłowo w stopniu lekkim na ogół nie różnią się pod względem wyglądu zewnętrznego i rozwoju fizycznego od swoich rówieśników. Przy wnikliwej analizie zauważyć u nich można pewne anomalie fizyczne, które występują częściej niż u jednostek nie upośledzonych umysłowo, np. zez czy zajęcza warga. Również częściej stwierdza się u osób upośledzonych umysłowo uszkodzenia zmysłu, wzroku i słuchu, kalectwa narządów ruchu i zaburzenia motoryki.

Spostrzeganie- sprawność ta charakteryzuje się u osób upośledzonych w stopniu lekkim wolnym tokiem, trudnościami w wyodrębnianiu drobnych szczegółów, a także brakiem decyzji. W przypadku tych dzieci nie mamy do czynienia jedynie z prostym opóźnieniem o kilka lat, ponieważ ich poziom spostrzegania nie jest równy poziomowi dzieci sprawnych o kilka lat młodszych. Jednym z czynników dodatkowo wpływającym na poziom spostrzegania jest wiek dziecka, a także zakres doświadczenia życiowego i długość okresu nauki szkolnej. Dlatego też w sytuacjach prostych, wymagających wyćwiczenia, dzieci upośledzone umysłowo mogą osiągnąć wyniki lepsze od dzieci normalnych o takim samym wieku. Ale w sytuacjach bardziej skomplikowanych dzieci sprawne ze skromniejszymi doświadczeniami potrafią wyciągnąć sensowne wnioski.

Dzieci upośledzone umysłowo popełniają zdecydowanie więcej błędów przy różnicowaniu figur geometrycznych i różnicowaniu liter o podobnym wyglądzie. Przy opisywaniu obrazków częściej niż dzieci sprawne ograniczają się do wymieniania przedmiotów, a nie dostrzegają czynności i rozgrywającej się akcji. Wymieniają mniej elementów oglądanego obrazka.

Uwaga- u dzieci upośledzonych umysłowo występuje uwaga dowolna, dobrze skoncentrowana na materiale konkretnym. Natomiast słaba jest podzielność uwagi oraz występują trudności w jej koncentracji. Wraz z wiekiem oraz nauczaniem wzrasta trwałość uwagi dowolnej a także jej podzielność. Ogólnie można powiedzieć, że jest ona gorsza niż u osób o prawidłowym rozwoju.

Pamięć – badania wykazały, że osoby upośledzone umysłowo w stopniu lekkim mają gorszą pamięć logiczną, zarówno świeżą jak i trwałą w porównaniu z osobami nie upośledzonymi o takim samym wieku.

Nie stwierdzono różnic w zakresie pamięci mechanicznej, skojarzeniowej, zarówno świeżej jak i trwałej. U osób upośledzonych pojawiają się zmyślenia i konfabulacyjne uzupełnienia luk pamięciowych.

Mowa- u osób upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim można zaobserwować opóźniony rozwój mowy. Występują też trudności w wypowiedaniu myśli, formułowaniu wypowiedzi, zasób słownictwa jest mały.

Myślenie- osoby lekko upośledzone umysłowo przechodzą kolejno te same stadia rozwoju intelektualnego co dzieci nie upośledzone, jednakże wolniej i bez osiągnięcia najwyższego stadium, czyli stadium myślenia formalnego. Charakterystyczne dla dzieci upośledzonych umysłowo jest to, że przechodzą z jednego stadium na drugie z dużymi trudnościami i licznymi niepowodzeniami.

Uczenie się- w literaturze podaje się następującą charakterystykę uczenia się dzieci upośledzonych umysłowo:

- opanowany materiał jest zawężony, dzieci są zdolne do przyswajania tego, co konkretne i ma związek z ich potrzebami,
- możliwości kategoryzowania (porządkowania) przyswajanego materiału są ograniczone i dzieci wymagają pomocy,
- proces uczenia się jest spowolniony i ograniczony czasowo, występuje nieregularna dynamika uczenia,
- spontaniczność jest słaba i nieokreślona, dzieci potrzebują permanentnej stymulacji.

Każdy człowiek wykształca swój indywidualny, неповtarzalny styl regulacji procesów przystosowania, zwany w psychologii osobowością. Osoby upośledzone umysłowo nie są wyłączone z ogólnego prawa rozwoju. Osobowość osób upośledzonych kształtują warunki życia i wychowania, relacje z innymi ludźmi, uprawianie form aktywności, nabyte doświadczenia.

Jako charakterystyczne cechy sfery emocjonalno-motywacyjnej osób z obniżoną sprawnością intelektualną najczęściej wymienia się oczekiwanie niepowodzenia. Nadmierna ilość porażek powoduje obniżenie poziomu aspiracji dziecka upośledzonego umysłowo. Zmierzając więc coraz częściej do osiągnięcia celów poniżej swoich możliwości. Niezaspokojenie potrzeby miłości, bezpośredniego kontaktu emocjonalnego, uznania ze strony otoczenia we wczesnym okresie powoduje systematyczne nasilanie się ich w późniejszym czasie. Dzieci upośledzone umysłowo wszystkie sytuacje społeczne wykorzystują do nawiązania kontaktu z dorosłymi w celu zaspokojenia głodu uczuć, zainteresowania otoczenia własną osobą.

W poznawczej i społecznej aktywności dziecka upośledzonego nie bez znaczenia znajduje się uzależnienie od otoczenia, które z czasem może przekształcić się w wyuczoną bezradność. Jednostka o obniżonej sprawności umysłowej charakteryzuje się brakiem zaufania do samego siebie i brakiem wiary we własne możliwości. U większości dzieci o obniżonej sprawności intelektualnej stwierdza się brak ciekawości i bierności umysłowej, co jest przyczyną złych wyników szkolnych.

Cechy te są konsekwencją zbyt częstego doznawania przez dzieci porażek, które powodują niepowodzenia w każdej nowej sytuacji oraz kształtują poczucie mniejszej wartości. W takich warunkach osoby upośledzone umysłowo ponoszą kolejne straty i rozwijają w sobie poczucie stałej bezradności i przekonanie o potrzebie kontroli zewnętrznej.

W sytuacjach społecznych osoby te czują się bardziej zagrożone, są mniej lubiane i mniej popularne. Jedną z charakterystycznych cech osoby upośledzonej umysłowo stałe jest poczucie lęku.

Lęk jest przyczyną kształtowania się u tych osób pasywno- opozycyjnej orientacji względem świata zewnętrznego oraz kreowania specyficznego stylu życia i poznania, w którym dominuje małe zainteresowanie aktywnością poznawczą. Obraz samego siebie jest tym elementem struktury osobowości, który reguluje aktywność jednostki, jej kontakt z otoczeniem, wyznacza sposób zachowania się w trudnych sytuacjach i w życiu codziennym oraz jest źródłem motywacji do podjęcia pracy nad sobą. Pozytywny obraz samego siebie warunkuje sprawne działanie i dobre przystosowanie, zadowolenie z życia, poczucie szczęścia i wewnętrzny spokój. Natomiast negatywny obraz własnej osoby zmniejsza aktywność jednostki, wywołuje poczucie winy, rozdrażnienie, obniża poziom aspiracji, stałe zmęczenie, obawę przed odrzuceniem, krytyką, zmniejsza wrażliwość na potrzeby innych ludzi i zainteresowanie nimi, sprzyja kształtowaniu się postawy zewnętrznej i wewnętrznej izolacji.

Badanie struktur osobowości w grupie upośledzonych umysłowo osób w stopniu lekkim ujawnia z jednej strony różnorodność, a z drugiej podobieństwo ich funkcjonowania do ogółu. Przeprowadzono szereg badań, na podstawie których, wysunięto następujące wnioski:

- potrzeby dzieci upośledzonych są takie same jak ich rówieśników o normalnym rozwoju umysłowym,
- istnieją różnice indywidualne o nasileniu niektórych potrzeb, wynikających z charakterystycznych cech osobowości tych dzieci, czy też ze sposobu wychowania w rodzinie,
- stwierdzono wyraźne różnice w grupie osób upośledzonych umysłowo stopniu lekkim w formie zgłaszania swoich potrzeb w zależności od cech temperamentnych dzieci; dzieci żywe, nadpobudliwe, apatyczne, bierne,
- dominującymi potrzebami uczniów są: potrzeba akceptacji, uznania i poczucia bezpieczeństwa,
- niekorzystne doświadczenia dzieci upośledzonych związane z niezaspokojeniem potrzeb wpływają na ich postawy, które z kolei oddziałują niekorzystnie na zachowanie, stosunek do matki, nauczyciela i kolegów, jak też na wewnętrzne procesy psychiczne, tj. uczenie się czy spostrzeżenie.

Osoby upośledzone, podobnie jak i pełnosprawne intelektualnie, występują w różnych grupach społecznych: rodzinnej, rówieśniczej, zawodowej, zajmując w nich określone pozycje, pełniąc jednocześnie, zgodnie z zajmowanymi pozycjami, określone role społeczne. Niepodejmowanie lub nie wypełnianie wyznaczonych ról społecznych przez osoby upośledzone umysłowo zgodnie z oczekiwaniami, może wskazywać na zaburzenie ich procesu socjalizacji i jednocześnie świadczy o trudności w zakresie przystosowania społecznego. Zmienną w sposób istotny wpływającą na poziom pełnienia przez dzieci upośledzone umysłowo roli społecznej jest rodzaj nastawienia do otoczenia i system wartości moralno-społecznych. Niski poziom pełnienia ról społecznych przez młodzież upośledzoną umysłowo w stopniu lekkim związany jest z niespełnieniem oczekiwań społecznych. To z kolei powoduje surową ocenę i kary.

Silna presja na realizację zadań grupowych oraz niemożność wywiązania się z nich mogą stanowić u młodzieży podłoże kształtowania się niskiego poziomu aspiracji i nieadekwatnej samooceny. Dla prawidłowego przebiegu socjalizacji, konieczne są sytuacje dające możliwość nauczenia się prawidłowych zachowań społecznych. Im więcej osób upośledzonych umysłowo, którzy mają okazję do bezpośredniego, osobistego i całościowego przeżywania różnorodnych sytuacji społecznych, tym mniej będzie sytuacji w których poprzez swoje nieadekwatne zachowanie będą oni powiększać dystans, jaki dzieli ich do pełnej akceptacji przez osoby sprawne. Umiejętność właściwego zachowania się przez dzieci upośledzone w różnego typu sytuacjach społecznych jest determinowana również rozumieniem przez nich tych sytuacji.

Sposoby zachowania się jednostek w grupie nie są dowolne. Wynikają one z jednej strony z indywidualnych cech i potrzeb, z drugiej zaś z norm i standardów formujących się w grupie, a związanych z treścią działalności grupowej, jej strukturą wewnętrzną i z określonym systemem premiowania społecznego. Niepełnosprawność umysłowa stanowi istotną barierę usamodzielniania się i niezależności w podejmowaniu decyzji, niemniej jednak w tym wypadku możemy mówić o zachodzących procesach rozwojowych związanych z dojrzywaniem i socjalizacją.

Człowiek upośledzony czuje się szczęśliwy, jeśli uzyskuje maksymalną dawkę niezależności. Dlatego musimy udostępnić im odpowiednie warunki do normalnego życia, nie możemy zamykać ich w klatce w przekonaniu o ich niemocy. Zdrowi ludzie uczą się samodzielności, podejmowania i wykonywania rozmaitych zadań życiowych. Podobnie usiłują przystosować się do środowiska, w którym każdy bez względu na poziom umysłowy, czy wiek przyswaja sobie role społeczne.

Cywilizowany świat ludzi i wartości czyni próby odkrywania różnych wymiarów człowieczeństwa. Istotę człowieczego „ja” wyznaczają w równej mierze intelekt oraz świat emocjonalnych doznań i społecznych znaczeń. Być może właśnie dostrzeganie człowieczeństwa w innych oraz poszanowanie ich praw do bycia sobą na swój indywidualny sposób stanowi najwyższą próbę miary wartości naszej własnej pełnosprawnej i dojrzałej jaźni.

Podsumowując wyniki badań, można powiedzieć, że tylko nieliczne dzieci upośledzone umysłowo mają przyznane stałe obowiązki domowe. Pozostała część rodziców uważa, że ich dzieci powinny zajmować się wyłącznie nauką.

Zainteresowania ich są bardzo skromne, często nie potrafią wymienić choćby jednego z nich. Sposób spędzania wolnego czasu ma wpływ na rozwój społeczny dziecka upośledzonego. Rodzice spędzając ten czas z dzieckiem, nawiązują lepszy z nim kontakt. Dziecko może podpatrywać jak w danej sytuacji zachowa się rodzi, co może ułatwić mu późniejsze podejmowanie decyzji i rozwiązywanie problemów życiowych. W miarę jak dziecko staje się samodzielne tylko dwóch spośród badanych uczniów nadal spędza czas ze swoją rodziną. Inni spotykają się z rówieśnikami, zawiązują się więzi koleżeństwa i przyjaźni. Podczas tych kontaktów dziecko upośledzone umysłowo wzbogaca swoje kontakty z otoczeniem. Szkoła ma duży wpływ na rozwój dziecka, poprzez kontakty z innymi rówieśnikami i nauczycielami, którzy wprowadzają dziecko w życie społeczne poprzez organizowanie wycieczek poza teren budynku. Dzięki czemu uczniowie stykają się z nowym środowiskiem.

Dzieci upośledzone w stopniu lekkim uczęszczają do szkoły specjalnej. Większość z nich musi do niej dojechać.

Z moich obserwacji i wywiadu mogę wywnioskować, że uczniowie szkoły specjalnej dobrze funkcjonują w środowisku. Radzą sobie z podróżami, korzystając ze środków komunikacji miejskiej, często spotykają się z rówieśnikami z którymi spędzają wolny czas na grach i zabawach osiedlowych. Wypełniają obowiązki szkolne, przychodzą ubrani stosownie do pogody. Sprawnie posługują się narzędziami i przyrządami domowymi. Bardzo chętnie przygotowują posiłki, szczególnie kiedy mogą je sami później skosztować.

Uczniowie widzą swoją rolę w społeczeństwie jako przykładowi rodzice, pracujący na utrzymanie rodziny. Chcieliby, aby ich dzieci miały wszystko to czego im brakowało. Czyli role społeczne osób o obniżonej sprawności intelektualnej są bardzo zbliżone do ról pełnosprawnych umysłowo ludzi.

To, kim jesteśmy określa nasza rzeczywistość, która sami tworzymy i modyfikujemy. Nasze traktowanie upośledzonych osób i nasz stosunek do nich oraz, co ważniejsze, zachowanie w stosunku do tej grupy osób stanowi wizytówkę nas samych. Bo to my dyktujemy warunki ról społecznych, my przypisujemy znaczenie poszczególnych jednostek społecznych respektując i tworząc regulacje prawne.

Praca z dziećmi upośledzonymi umysłowo i ich funkcje społeczne

Katarzyna Witulska
Sosnowiec

Co to jest upośledzenie:

- Upośledzenie określa utratę lub ograniczenie możliwości pełnego uczestnictwa danej osoby w życiu społecznym. Pojęcie to wskazuje na określony rodzaj relacji, jaki powstaje pomiędzy osobą niepełnosprawną a jej środowiskiem. Upośledzenie w preferowanej obecnie orientacji psychospołecznej jest przede wszystkim faktem społeczno-kulturowym, w którym najbardziej istotne dla jego rozpoznania są zachowania społeczne odbiegające od normy kulturowej, określane też jako niekompetentne.
- Upośledzenie jest także pojęciem przeważnie kojarzącym się negatywnie, wskazujące na pewien brak, niedostatek i ujmę. Upośledzenie umysłowe jest najliczniejszą przyczyną niepełnosprawności wśród dzieci i młodzieży.
- W piśmiennictwie amerykańskim upośledzenie umysłowe określane jest jako opóźnienie zdolności przystosowania społecznego.

Kryteria

- Obecnie upośledzenie umysłowe rozpoznaje się według następujących kryteriów:
- kryterium psychologiczne,
- kryterium ewolucyjne,
- kryterium społeczne,
- kryterium pedagogiczne,
- kryterium lekarskie.

Klasyfikacje

Pedagogiczne

- Dzieci niewychowalne.
- Dzieci prawie nie wychowalne.
- Dzieci wychowalne, ale niewyuczalne.
- Dzieci wyuczalne.

Tradycyjne

- Debilizm, najłżejszy stopień upośledzenia I.I 50-69,
- Imbecyilizm, średni stopień upośledzenia I.I 20-49,
- Idiotyzm, najpoważniejszy stopień upośledzenia I.I 0-19.

Przyczyny

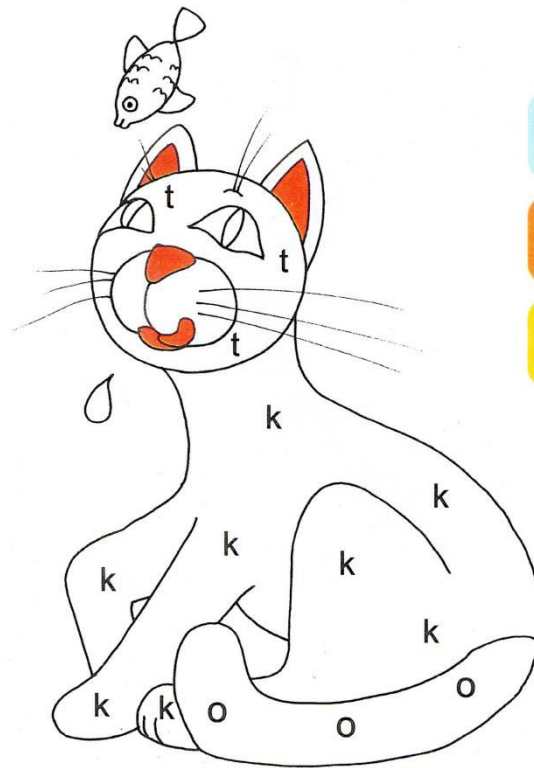
- wiek matki – niedostateczna dojrzałość biologiczna bardzo młodych matek lub wyczerpanie generatywnych sił matek starszych,
- ekromesomopatie- znanych jest wiele zaburzeń chromosomalnych, które prawie zawsze powodują wystąpienie niedorozwoju intelektualnego,
- niedotlenienie- np. przy krwawieniach we wczesnym okresie ciąży, przy niektórych schorzeniach matki, napadach epileptycznych,
- uszkodzenia chemiczne, mechaniczne występują na skutek używania i nadużywania leków, wstrząsów, zbyt częstych prześwietleń promieniami roentgena,
- choroby infekcyjne matki- np. różyczka. Istnieje także zagrożenie rozwoju płodu przez inne choroby infekcyjne, np. grypę wirusową w pierwszych miesiącach ciąży,
- zaburzenia metabolizmu mogą przejawiać się w zaburzeniach przemiany tłuszczu, białka i węglowodanów.

Ćwiczenia dla dzieci

- Utrwalenie liter k,o,t
- Ćwiczenia przygotowujące dzieci do pisania
- Rozróżnianie głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych
- Uczenie dzieci podstaw matematyki

Utrwalenie liter k,o,t

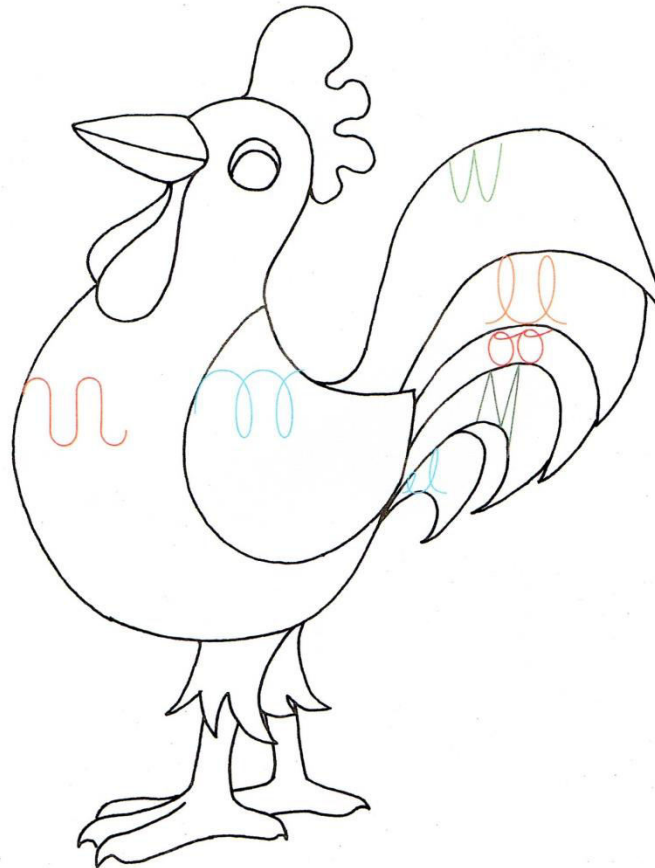
Pokoloruj według wzoru pola z literkami: k, t, o. Podpisz rysunek po kropkach.

kot

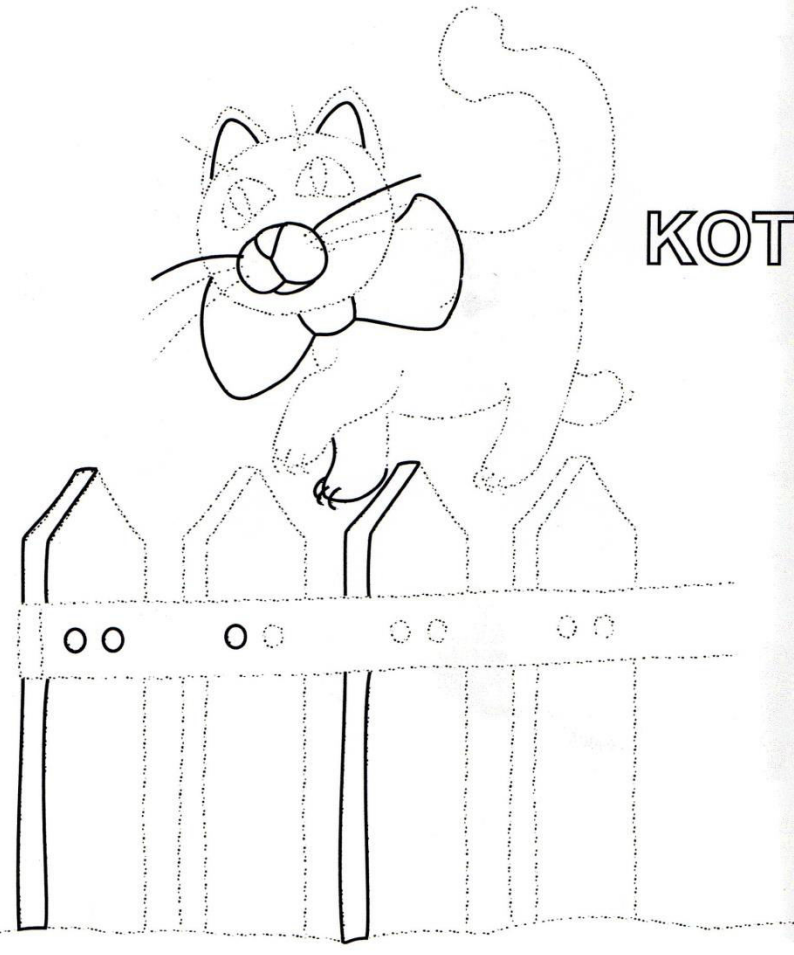
Przygotowanie do pisania ćwiczenie 1:

Ozdób koguta wzorkami. Pokoloruj go na końcu.

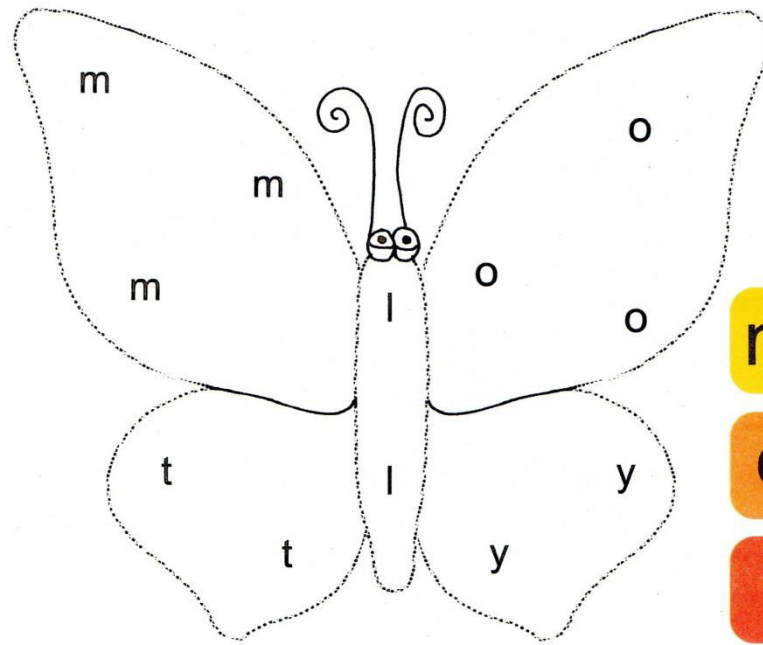
Przygotowanie do pisania ćwiczenie 2:

Dorysuj brakujące części kota i płotu - połącz kropki.
Pokoloruj obrazek. Globalne czytanie wyrazu kot.

Przygotowanie do pisania ćwiczenie 3:

Narysuj motyla łącząc kropki. Zamaluj według wzoru pola z literkami: m, o, t, l, y.
Podpisz rysunek po kropkach.

motyl

Ż i SZ jako głoski dźwięczne i bezdźwięczne

- Zabawa fabularyzowana KRÓL WIATRÓW: Nauczyciel czyta opowiadanie, dzieci starają się naśladować szum wiatru. Robią to w sposób zaakcentowany w opowiadaniu np. głośno szumi, cichutko szumi.
- Wiosną wiatr zlatuje z góry i głośno szumi szszsz, by nie postrącać płatków z kwitnących drzew. Latem leży się w hamaku rozwieszonym wśród drzew, które szumią cichutko szszsz. Kiedy słońce mocno świeci, wtedy szumi lekko wiatr szszsz. Jesienią przegania czarne, listopadowe chmury, szumiąc groźnie szszsz. Gdy przychodzi mroźna zima wiatr hula po świecie najwięcej i głośno woła szszsz.

Co szumi?

Nauczyciel wypowiada zdania, a dziecko wybrzmiewa głoskę sz

- Szumi morze – szszsz
- Szumi wiatr – szszsz
- Szumi woda – szszsz
- Szumi mama – szszsz
- Szumi tata – szszsz
- Szumi miś - szszsz
- Szumi las – szszsz
- Szumią drzewa – szszsz
- Szumią liście – szszsz
- Szumię ja – szszsz
- Szumisz ty – szszsz

„Mówimy razem”

dziecko wybrzmiewa głoskę sz, a nauczyciel wypowiada pozostałą część wyrazu

Na początku wyrazu:

- Sz – minka
- Sz – piłka
- Sz – katułka
- Sz – kiolet
- Sz – tuka
- Sz – lak
- Sz – mer
- Sz – nurówka
- Sz - protki

Na końcu wyrazu:

- Tu – sz
- My – sz
- Gula – sz
- Kalo – sz
- Fini – sz
- Klo – sz
- Maryna – rz
- Ku – rz

Zabawa MAŁY – DUŻY

Nauczyciel wypowiada zdania, a dziecko wybrzmiewa głoskę sz, rz:

- Mały Tomek, duży Toma- sz
- Mały Kazio, duży Kazimie-rz
- Mały Miłek, duży Miło - sz
- Mały Arek, duży Arkadiu-sz
- Mały Darek, duży Dariu - sz
- Mały Tymek, duży Tymoteu-
sz
- Mały Grześ, duży Grzego -rz

Wpisywanie w miejsce kropek sz, ż

- ...alik
- U...y
- Wie ...ak
- ...yrafa

Uzupełnianie zdań wyrazami z ramki

Żarówka, rzeka, żyrafa, żaba, żaglówka, żołądź, żubry

- ... żyją w Afryce.
- Między pagórkami przepływa ...
- ... żyją w stawie.
- Po jeziorze płynie ...
- Pod dębem leżą ...
- ... żyją w Puszczy Białowieskiej.

Tworzenie nowych wyrazów

W podanych wyrazach zamienić odpowiednio litery i zapisać nowo powstałe wyrazy:

Hak (h=ż)

Pakiet (p=ż)

Bar (b=ż)

Parówka (p=ż)

Beton (b=ż)

Mur (m=ż)

Buk (b=ż)

Co zjadł Szymek, a co Żaneta?

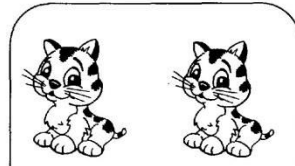
Wybieranie produktów z głoską sz dla Szymka, aż dla
Żanety

Ż, rz – rzodkiewka, jeżyny, porzeczka

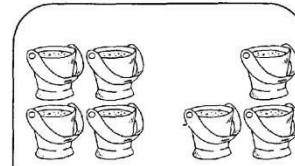
Sz - pietruszka, groszek, gruszka, szynka

Uczenie dzieci podstaw matematyki

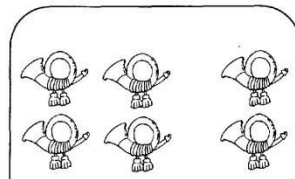
DODAJEMY

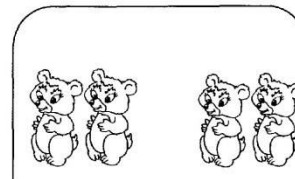
$1 + 1 =$

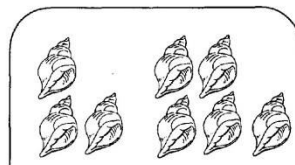
$4 + 3 =$

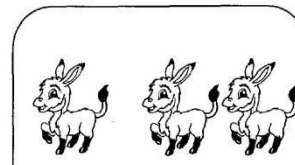
$4 + 2 =$

$2 + 2 =$

$3 + 5 =$

$1 + 2 =$

3 4 7 6 2 8

Przeprowadzenie wywiadu i ankiety z dziećmi

Pytania do wywiadu

- 1. Czy masz przyjaciela ?
- 2. Czy jest on z Twojej szkoły ?
- 3. Czy poza szkołą spotykasz się z rówieśnikami z klasy ?
- 4. Jak byś ocenił swoje kontakty z rówieśnikami z klasy ?
- 5. Czy bierzesz udział w wycieczkach klasowych?
- 6. Czy Twoi koledzy z podwórka wiedzą, że chodzisz do szkoły specjalnej ?
- 7. Kto jest Twoim wzorcem do naśladowania ?
- 8. Gdzie i z kim spędzasz czas wolny ?
- 9. Czy Twoi rodzice pracują ?
- 10. Czy pomagasz rodzicom w obowiązkach domowych ?
Jeśli tak, to w jaki sposób ?

Pytania do wywiadu

1. Czy masz przyjaciela

Tak

Nie

2. Czy jest on z Twojej szkoły czy spoza niej ?

Tak

Nie

3. Czy poza szkołą spotykasz się z rówieśnikami z klasy ?

Tak

Nie

4. Podaj w skali od 1 do 5 swoje kontakty z rówieśnikami z klasy

Tak

Nie

5. Czy bierzesz udział w wycieczkach klasowych ?

Tak

Nie

Pytania do wywiadu

6. Czy Twoi koledzy z podwórka wiedzą, że chodzisz do szkoły specjalnej ?

Tak

Nie

7. Czy wiesz, kto to jest wzorzec do naśladowania ?

Tak

Nie

8. Kto jest Twoim wzorcem do naśladowania ?

- Mama
- Tata
- Rodzeństwo
- Dziadkowie
- Kolega

9. Gdzie spędzasz wolny czas ? Podaj odpowiedź

10. Z kim spędzasz wolny czas ? Podaj odpowiedź

Dziękuję za uwagę

Katarzyna Witulska